

LÜKŐ Dénes

A KONFERENCIA-SOROZAT TERRORIZMUS ELLENI LÉGI MŰVELETEIVEL ÉS AZ AZOK TÁMOGATÁSÁVAL KAPCSOLATOS ELEMZÉSEK TAPASZTALATAI

*(Előadás „A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem időszerű társadalmi, katonai és rendvédelmi kérdései” című tudományos-szakmai konferencián
Budapest, 2008. november 13.)*

RESULTS OF THE CONFERENCE-SERIES ABOUT AIR OPERATIONS AGAINST TERRORISM AND ITS SUPPORTS

(Presentation on „The current social, military and law enforcement questions about the international fight against terrorism” academic-professional conference)

„A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem időszerű társadalmi, katonai és rendvédelmi kérdései” konferenciasorozat 2002-ben kezdődött a Hadtudományi Doktori Iskola által elnyert pályázat eredményeként. Az eltelt idő alatt összesen tizennégy előadás foglalkozott a légierő alkalmazásának különböző aspektusaival. Az előadások a légierő (légvédelem) terrorizmus elleni harcban történő alkalmazásának különböző területeit dolgozzák fel, ugyanakkor ezek a témák illeszthetők a légierő valamelyik műveleti fajtájához (légi felderítés, légtér ellenőrzés, légi szállítás, légi utántöltés, csapásmérés).

A légi műveletek elsődleges célja, hogy megszerezze és megtartsa az adott légtér feletti uralmat, valamint szükség esetén közvetlen légi támogatást nyújtson a saját erők számára. Ezzel a légierő megfelelő cselekvési szabadságot biztosít a katonai műveletben résztvevő erőknek. Az előadások általánosítható megállapítása, hogy a terrorizmus elleni harcban a légierő fontos szerepet játszik, és a légi hadviselés különböző módjai nélkülözhetetlen komponensei a katonai műveleteknek.

„The current social, military and law enforcement questions about the international fight against terrorism” academic-professional conference-series began in 2002 by the result of a scholarship won by the Doctoral School of Military Sciences. Since then, 14 presentations dealt with the different aspects of using the air force. The presentations are about the different fields of using the air force (air defence) in the fight against terrorism. At the same time, these topics can be joint to other operations (air reconnaissance, airspace control, airlift, air-to-air refuelling, and air attack).

The primary aim of the air operations is to get and keep control on certain airspace, and to provide air support to other forces in military operations. A general statement of these presentations is that air force has an important role in the fight against terrorism, and the different methods of air warfare are indispensable components of military operations.

A konferencia-sorozat szervezőitől azt a megtisztelő feladatot kaptam, hogy foglaljam össze a terrorizmus elleni légi műveletekkel és azok támogatásával összefüggő előadások általánosítható megállapításait, tapasztalatait. Ez a feladat egyszerre könnyű és nehéz. Könnyű, mert rendelkezésemre állt a témában eddig megrendezett hét konferencia előadásainak teljes anyaga. Ugyanakkor nehézséget is jelentett az összegzés, mert az előadások a légi műveletek különböző területeit ölelték fel, és nagyon kevés közös elem volt a feldolgozott témák között.

„A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem időszerű társadalmi, katonai és rendvédelmi kérdései” konferenciasorozat 2002-ben kezdődött a Hadtudományi Doktori Iskola által elnyert pályázat eredményeként. Az eltelt idő alatt összesen tizennégy előadás foglalkozott a légierő alkalmazásának különböző aspektusaival. Ezek a következők:

2002

BUNKÓCZI Sándor: *A pilótánélküli repülő eszközök alkalmazásának lehetőségei a nemzetközi terrorizmus elleni hadjáratok során*

KURTA Gábor: *A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem új dimenziói*

LÜKŐ Dénes: *A légierő lehetséges alkalmazási formái a terrorizmus elleni harcban*

RUTTAI László, KRAJNC Zoltán: *Terrorizmus, légi fenyegetettség, haderőfejlesztés*

2003

KŐSZEKVÁRI Tibor: *A nemzetközi terrorizmus elleni harc katonai aspektusai*

2004

KŐSZEKVÁRI Tibor: *A nemzetközi terrorizmus elleni harc tapasztalatai*

2005

KURTA Gábor: *A légierő szerepe és lehetőségei a terrorkülönítmények felszámolásában*

LŐRINCZY Szabolcs: *A légi utántöltés és a terrorizmus elleni harc kapcsolata, követelményei*

PETŐ István: *A légierő feladatai a légi forgalom biztonságának fenntartásában*

2006

PETŐ István: *Gripenekkel a terrorizmus ellen*

2007

KRAJNC Zoltán: *Kanada terrorizmus elleni stratégiája*

OROSZ Zoltán: *Helikopterek alkalmazása a terrorizmus elleni harcban*

VARGA László: *A földi telepítésű légvédelem alkalmazási lehetőségei a terrorizmus elleni küzdelemben*

2008

OROSZ Zoltán: *A légierő alkalmazása hadműveleti területen terror csoportok felszámolására*

A rendelkezésemre álló idő nem teszi lehetővé, hogy minden előadást külön-külön elemezzek, ezért csak a bennük található általánosítható megállapításokat emelem ki. A felsorolt címekből látható, hogy az előadások a légierő (légvédelem) terrorizmus elleni harcban történő alkalmazásának különböző területeit dolgozzák fel, ugyanakkor ezek a témák illeszthetők a légierő valamelyik műveleti fajtájához. Ebből kiindulva az általánosítható tapasztalatokat az alábbi csoportosításban összegzem:

- légi felderítés, légtér ellenőrzés;
- légi szállítás;
- légi utántöltés;
- csapásmérés.

Külön szeretném kiemelni a helikopterek alkalmazásával, illetve a RENEGADE műveleti rendszerrel kapcsolatos gondolatokat.

Mielőtt rátérek az előadásomra szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a légi műveleteket több haderőnem — légierő, szárazföldi csapatok, haditengerészet, tengerészgyalogság — repülő (és légvédelmi) erői hajtják végre szoros együttműködésben a katonai művelet többi résztvevőjével. A légierőt tehát ebben az esetben nem egy haderőnemként értelmezem, hanem az adott katonai műveletben résztvevő erők egyik komponensként.

Ezek után rátérek a légierővel kapcsolatos előadások összegzésére:

LÉGI FELDERÍTÉS, LÉGTÉR ELLENŐRZÉS

A fegyveres küzdelemben, de különösen a terrorizmus elleni harcban kulcsfontosságú feltétel a megfelelő mennyiségű és minőségű felderítési információ megléte. Ennek biztosításában a különböző szenzorok alkalmazásával a légi felderítés fontos szerepet játszik. Ezért a konferenciák előadói közül sokan foglalkoztak az E-3A AWACS¹, az E-2C HAWKEYE², az E-8B (JSTARS)³, valamint az UAV-ok⁴ alkalmazásával.

¹ AWACS – Airborne Early Warning and Control System (Repülőgép fedélzeti korai előrejelző és riasztó rendszer)

² A repülőgép-hordozóról alkalmazható AWACS

³ JSTARS – Joint Surveillance Target Attack Radar System (Összhaderőnemi megfigyelő és célravezető radar rendszer)

⁴ UAV - Unmanned aerial vehicle (Pilotánélküli légi jármű)

Az UAV-okkal kapcsolatban szükséges megjegyezni, hogy nem csak felderítő, vagy az elektronikai hadviselési, hanem csapásmérési feladatokra is alkalmazhatók ezek az eszközök.

Fontos szerepet játszik a légi műveletekben a kommunikációs és információs rendszer (pl. a C4ISR)⁵. Ennek segítségével a légi és földi helyzetre vonatkozó valós-idejű információ alapján egyrészt időben szabható feladat a légi műveletben résztvevők számára; másrészt folyamatosan irányítható a terrorista célpontok pusztítása, a saját erők közvetlen légi támogatása, és a légi művelet más feladatainak végrehajtása.

A földi telepítésű légvédelem alkalmazása a terrorizmus elleni harcban elsősorban a megelőzést szolgálja. A terrorfenyegetésnek kitett objektumokhoz megfelelő időben telepített légvédelem jelenléte elrettentő, visszatartó erővel hat. Az elrettentés (visszatartás) kockázatosá teszi az elkövető számára akciója kimenetelét, realissá teszi annak kudarcát.

LÉGI SZÁLLÍTÁS

A terroristák elleni küzdelemben a résztvevő csapatok, a hadfelszerelés gyors eljuttatása a műveleti területre alapvető követelmény. A gyorsaság, a rugalmasság elsősorban légi szállítással biztosítható. Légi szállítással az alábbi feladatok hajthatók végre:

- élőerő és felszerelés eljuttatása a műveleti körzetbe;
- légideszant csapatok eljuttatása az alkalmazási körzetbe;
- közvetítők, megfigyelők, segélyszervezetek vagy a média tagjainak szállítása;
- egészségügyi, műszaki és más szakértők szállítása;
- humanitárius segélyek szállítása;
- egészségügyi, valamint a civil lakosság légi evakuálása (MEDEVAC)⁶;
- kutatás-mentés (SAR⁷);
- harci kutatás, mentés (CSAR⁸).

Külön szeretnék szólni a kutatás-mentésről, és a harci kutatás-mentésről.

A *légi kutatás-mentésben* repülőgépek, felszíni járművek, tengeralattjárók, speciális mentő csoportok- és eszközök alkalmazására kerül sor abból a célból, hogy felkutatassák és kimentessék a földön és a tengeren bajbajutott embereket, a katonai személyzetet

A *harci kutatás-mentés* feladatai konfliktus vagy háborús helyzetben kerülnek végrehajtásra. Ennek során a földre kényszerített, lelőtt vagy kényszerleszállást végrehajtott hajózó személyzet felkeresése, helyének behatárolása, azonosítása és mentése a fő cél. Ezeket a műveleteket ellenséges környezetben hajtják végre, ezért a műveletbe bevont erők sikeres alkalmazása megköveteli a pontos hírszerzést, a körültekintő tervezést és koordinációt, a kockázat analízist és a biztonságos, megbízható, gyors kommunikációt, valamint az egységek speciális felkészítését.

LÉGI UTÁNTÖLTÉS

A helikoptereket és a helyből felszálló repülőgépeket kivéve a legtöbb repülőgép számára megfelelő repülőtér szükséges. A le-és felszállópályán kívül még korszerű kiszolgáló eszközökre is szükség van, többek között üzemanyag-töltő berendezésekre. A repülőgépek csak korlátozott mennyiségű üzemanyagot képesek a fedélzetükön magukkal vinni, ez bizonyos esetekben az alkalmazhatóságukat is befolyásolja.

A légi utántöltés, vagyis üzemanyag átadása repülés közben egyik repülőgépről a másikra, csökkentheti a repülőgépek előbb említett hátrányos tulajdonságából adódó korlátokat. Egyben segítheti a légi hadműveleteket azzal, hogy megnöveli a repülőgépek repülési távolságát, rugalmasságát és a szállítható hasznos terhet. A légi utántöltéssel a következő előnyök érhetők el:

- a repülőgépek nagyobb hatótávolságon alkalmazhatók;
- a repülőgépek levegőben töltött időtartama és hatótávolsága megnövekszik;

⁵ C4ISR – Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance (Vezetés, irányítás, kommunikáció, számítástechnika, hírszerzés, megfigyelés, felderítés)

⁶ MEDEVAC – Medical evacuation

⁷ SAR –Search and rescue

⁸ CSAR –Combat search and rescue

- a repülőgépek a levegőben tarthatók a csapás alóli kivonás vagy (légi készültségi helyzetből) késleltetett bevetésük céljából;
- a harci repülőgépek levegőben tarthatók, így növelve lehetőségeiket az azonnali sürgősségű feladatok végrehajtására;
- a repülőgépek kevesebb üzemanyaggal szállhatnak fel, ami lehetővé teszi rövid felszállópályákról (és széttelepített helyzetből) és nagyobb fegyverterheléssel történő bevetésüket.

CSAPÁSMÉRÉS

A légi műveletek során a terrorista bázisok (kiképző táborok, búvóhelyek, raktárak), terrorista csoportok, vagy akár egy-egy terrorista személy megsemmisítése, ártalmatlanná tétele különböző pusztító eszközök alkalmazásával hajtható végre. Általánosságban elmondható, hogy a légi csapások jelentős része a műveletben résztvevő különleges erők közvetlen légi támogatására (CAS⁹) irányul. Ennek biztonságos végrehajtása pontos célfelderítést, célmegjelölést, a saját erők pontos helyének ismeretét és a precíziós fegyverek¹⁰ alkalmazását követeli meg.

A közvetlen légi támogatás során a saját erőkkel közvetlen harcérintkezésben lévő ellenséges erők ellen hajtanak végre légi csapást. Ennek alapvetően két formáját alkalmazzák:

- előkészített légi támogatás (a műveletek végrehajtása előtt tervezik): lehetővé teszi a pontos információ megszerzését a helyzetről, célobjektumokról, a részletes tervezést, az optimális fegyverzet kiválasztását, a repülőgép vezetők alapos felkészítését, a harci eszközök leghatékonyabb alkalmazását;
- azonnali légi támogatás: a művelet során váratlanul jelentkező feladat a siker biztosítása érdekében a repülőtéren, vagy a levegőben lévő repülőgépekkel hajtható végre. Szükség esetén vissza lehet fordítani a feladatukat már végrehajtott levegőben lévő repülőgépeket. Fontos követelmény, hogy a legrövidebb időn belül történjen meg a repülőgépek harcbevetele. Hátránya ennek a támogatási formának, hogy nincs lehetőség részletes tervezésre, a fegyverzet kiválasztása nem optimális és kevésbé hatékony.

A légi csapások hatékonyságát jelentős mértékben növeli, hogy a pusztítandó célpontok (objektumok, terroristák) felderítését, azonosítását követően rövid időn belül (néhány percen belül) végrehajtják a csapást. Ezt a folyamatot, illetve rugalmasságot a korábban említett felderítési, vezetési és információs rendszer képességei biztosítják.

Ki kell emelnem, hogy a légi csapások végrehajtásában ((különösen a közvetlen légi támogatásban) a helikopterek meghatározó szerepet játszanak. Ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy a pilóta nélküli légi járműveket is egyre szélesebb körben alkalmazzák a csapások végrehajtásában.

Sajátos vonása a terroristák elleni légi támadásoknak, hogy azokat esetenként stratégiai csapásmérő eszközökkel, B-52, B-1 bombázókkal és nagy pontosságú fegyverekkel hajtják végre. Jó példa erre az afganisztáni Tora-Bora hegység barlangrendszerében megbújó terroristák ellen végrehajtott nagy erejű légi csapás.

A HELIKOPTEREK HELYE, SZEREPE

A helikopterek a vietnami háborúban és az azt követő fegyveres konfliktusokban, katonai műveletekben bizonyították, hogy hatékonyan alkalmazhatóak különböző harcászati feladatok végrehajtásában. Ezt az alkalmazhatóságot a következő jellemzők teszik lehetővé:

- sokoldalúság;
- mozgékonyság;
- rugalmasság;
- gyors reagáló képesség;
- meglepetés. [1]

⁹ CAS – Close Air Support

¹⁰ Pl.: JDAM – Joint Direct Attack Munitions (GBU-32); SDB-Small Diameter Bomb (GBU-39)

A felsorolt jellemzők meghatározzák a helikopterek által végrehajtható feladatokat is. Ezek a feladatok a helikopter speciális jellegéből, sokoldalúságából adódóan az alábbiak lehetnek:

- légi mozgékony hadműveletek;
- csapatok és anyagok, harci-technikai eszközök szállítása;
- speciális erők érdekében végzett műveletek; légi roham és meglepés;
- közvetlen légi támogatás (Close Air Support – CAS);
- felderítés és a harcmező megfigyelése;
- tűzvezetés;
- légi vezetés és irányítás;
- légi aknatelepítés;
- elektronikai harc;
- kutatás és mentés (Search and Rescue – SAR);
- harci kutatás és mentés (Combat Search and Rescue – CSAR);
- logisztikai támogatás;
- sebesültek evakuálása (Medical Evacuation – MEDEVAC);
- belső biztonsági műveletek;
- humanitárius segélyakciók. [2]

A felsorolásból látható, hogy ezek a feladatok (elsősorban a légi szállítás, a közvetlen légi támogatás, a különleges erők érdekében végzett műveletek, a kutatás-mentés) beilleszthetők a terrorizmus ellen folytatott, korábban ismertetett valamelyik légi művelet-típusba.

A helikoptereket azonban nem csak a hadműveleti területen lehet alkalmazni, hanem egy adott ország területén belül is, az ún. belső biztonsági műveletek részeként. Abban az esetben, amikor a rendőrség erői nem elegendők az országot érintő terror veszély, valamint a beszivárgó terroristák felderítésére, elhárítására, a helikopterek (elsősorban szállító helikopterek) alkalmazására is sor kerülhet. A belső biztonsági műveletekben a helikopterek a következő feladatot hajthatják végre:

- a biztonsági terrorista ellenes erők gyors kijuttatása a veszélyeztetett körzetbe, azok biztosítása a levegőből;
- útlezárások biztosítása a terroristák feltételezett haladásának akadályozására;
- tűzserézs csoport gyors kijuttatása a helyszínre;
- közreműködés különböző terepszakaszok lezárásában a terroristák felkutatása során;
- lezárt terület felderítése vizuálisan és a fedélzetre telepített érzékelőkkel;
- személy- és anyag utánpótlás szállítása a laktanyákba, rendőrőrsök körzetébe (ha ez közúton nem biztosított a fenyegetettség miatt);
- tömegrendezvények megfigyelése, biztosítása;
- sérültek kimenekítése;
- fontos személyek biztosítása. [3]

RENEGADE

Az Amerikai Egyesült Államokban 2001. szeptember 11-én végrehajtott terrortámadással összefüggésben egy új fogalommal ismerkedhettünk meg: ez a „RENEGADE”. Tekintettel arra, hogy a terrorista szándékkal eltérített polgári légi járművel szemben alkalmazható eljárás korábban állt rendelkezésre, ezért a NATO műveleti koncepciót dolgozott ki a Szövetség ilyen jellegű fenyegetés elleni légvédelmi képességének fokozására. A műveleti koncepció lényege a következő:

- AZ ELSŐDLEGES CÉL: a terrorcselekmény megakadályozása;
- a Szövetség légvédelmi struktúrájának megerősítése;
- a terrorista céllal eltérített polgári légi járművek elleni tevékenység biztosítása;

- széleskörű információáramlás és adatfeldolgozás végrehajtása a NATO Egységes Légvédelmi Rendszerre (NATINADS) keretében;
- a döntéshozatal kizárólagos nemzeti hatáskörben van.

Egy polgári repülőgép (légi jármű) „RENEGADE”-dé történő minősítésének nagyon szigorú kritériumai vannak. Ezek a következők:

- polgári repülőgépről (légi járműről) legyen szó;
- a repülőgép (légi jármű) nemzeti légtérben, vagy felségvíz fölött tartózkodjon;
- a repülőgép (légi jármű) a repülési szabályoktól eltérő, nem várt viselkedést tanúsít.

Ha egy polgári légi jármű a fenti kritériumoknak eleget tesz, akkor a három „RENEGADE” kategória egyikébe kerül besorolásra:

- SUSPECTED – feltételezhető;
- PROBABLE – valószínűsíthető;
- CONFIRMED – egyértelmű. [4]

Lényeges kiemelni, hogy a polgári repülőgép (légi jármű) „RENEGADE”-dé történő minősítése nemzeti hatáskörben van, és azt az adott CRC¹¹ (CAOC¹²) a polgári és katonai légiforgalmi információk alapján hajtja végre. A minősítés után riasztják a NATO Integrált Légvédelmi Rendszeréhez (NATINADS¹³) tartozó, adott körzetben lévő fegyveres készségi erőket. A készségi erők nemzeti hatáskörben NATO-eljárások és műveleti irányítás szerinti kerülnek alkalmazására az adott ország védelmi tervében foglaltak szerint. [5]

A fenti művelet akkor kezdődik, amikor a légi jármű megkapja a „RENEGADE” minősítést, és addig tart, amíg a terrorista a szándékától eltér, a minősítés oka megszűnik, illetve a készségi erők fizikailag megakadályozták a légi jármű fegyverként történő alkalmazását. [6]

Az előzőekben látható, hogy a „RENEGADE” típusú légi járművek elleni tevékenység a NATO Integrált Légvédelmi Rendszere (NATINADS) keretében valósul meg. Ugyanakkor azt is szükséges kiemelni, hogy a tevékenység eredményessége, hatékonysága nagyfokú nemzetközi együttműködést tesz szükségessé. Ennek az együttműködésnek az alapját képezik a kétoldalú egyezmények, a NATINADS, valamint az ERRIDS¹⁴ rendszer. Az együttműködés során a NATO-tagállamok és a NATO szervek kölcsönösen egymás rendelkezésére bocsátják a „RENEGADE” típusú légi járművekre vonatkozó katonai, polgári légi közlekedési, légvédelmi, titkosszolgálati és egyéb információt. [7]

ÖSSZEGZÉS

A légi műveletek összetett, komplex folyamatok, és azokban egyszerre több légi hadműveleti fajta alkalmazására kerülhet sor. Az, hogy az adott műveletben melyik légi hadműveleti fajta lesz a meghatározó, az a művelet célkitűzéseitől, a végrehajtandó feladatoktól és a művelet környezetétől, körülményeitől függ.

A közelmúltban lezajlott fegyveres konfliktusok, helyi háborúk és a különböző katonai műveletek tapasztalatai azt mutatják, hogy bennük a légierő fontos szerepet játszik, és a légi hadviselés különböző módjai nélkülözhetetlen komponensei a katonai műveleteknek. A légi műveletek elsődleges célja, hogy megszerezze és megtartsa az adott légtér feletti uralmat, valamint szükség esetén közvetlen légi támogatást nyújtson a saját erők számára. Ezzel a légierő megfelelő cselekvési szabadságot biztosít a katonai műveletben résztvevő erőknek.

Kulcsszavak: terrorizmus, légierő, légi művelet, légi támogatás, RENEGADE, helikopter

Keywords: terrorism, air force, air operations, air support, RENEGADE, helicopter

¹¹ CRC – Control and Reporting Centre – Irányító és jelentő központ

¹² CAOC – Combined Air Operations Centre – Többnemzetiségű Légi Hadműveletek Központja

¹³ NATINADS – NATO Integrated Air Defence System

¹⁴ ERRIDS – European Regional RENEGADE Information Dissemination System

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] OROSZ Zoltán: *A helikopter alegységek feladatai, lehetőségei*. - In: Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2007. 11. évf. 3.szám
- [2] U. o.
- [3] U. o.
- [4] PETŐ István: *Gripenekkel a terrorizmus ellen*. - In: Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2007. 11. évf. 2. szám
- [5] U. o.
- [6] www.hm.gov.hu/miniszterium/renegade
- [7] U. o.